EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 24.9.2025
COM(2025) 516 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

Eduaruanne Euroopa ühendamise rahastu (2021–2027) rakendamise kohta aastatel 2021–2024

I. Sissejuhatus

Määruse (EL) 2021/1153[1] (millega luuakse Euroopa ühendamise rahastu (edaspidi ka „CEF“) aastateks 2021–2027) artikli 22 lõike 4 kohaselt peab komisjon esitama eduaruanded, mis sisaldavad teavet CEFi rakendamise kohta ja kus selgitatakse, kas eri sektorites edeneb töö kavakohaselt. Euroopa ühendamise rahastu määrus võeti vastu 2021. aasta juulis, kuus kuud pärast mitmeaastase finantsraamistiku 2021–2027 rakendamise algust, ning käesolev esimene eduaruanne hõlmab aastaid 2021–2024.

Euroopa ühendamise rahastu loodi selleks, et rajada, arendada ja ajakohastada üleeuroopalisi võrke transpordi-, energeetika- ja digisektoris ning viia nende rajamine lõpule. Sujuv piiriülene ühendatus on ELi ühtse turu hea toimimise eeldus. See edendab suuremat majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust ning aitab ELil täita Euroopa roheleppe kohaseid pikaajalisi süsinikuheite vähendamise kohustusi. Praegune programm on eelmise mitmeaastase finantsraamistiku raames rakendatud programmi CEF 2014–2020 (CEF1) jätkuprogramm. Programmi CEF 2021–2027 (CEF2) rakendamise eelarve on 33,7 miljardit eurot.

Euroopa ühendamise rahastu on keskselt hallatav rahastamisvahend. Seda rakendatakse transpordi- ja energiasektoris Euroopa Kliima, Taristu ja Keskkonna Rakendusameti (CINEA) abiga ning digisektoris Euroopa Tervishoiu ja Digitaalvaldkonna Rakendusameti (HaDEA) abiga. See põhineb selliste projekti promootorite nagu taristuettevõtjate või eraettevõtjate poolt tavapärase CEFi projektikonkursi raames esitatud projektide vahelisel konkurentsil. Selline konkureerimine tagab projektide ettevalmistamise hea kvaliteedi ja avaldab survet nende õigeaegseks elluviimiseks. See juhtimismudel tagab, et CEFi rahalisi vahendeid kasutatakse määruses sätestatud prioriteetide teenimiseks. CEFi rakendatakse mitmeaastaste tööprogrammide kaudu, milles määratakse kindlaks projektikonkursside ajakava, teemad, ligikaudne eelarve ning valiku- ja hindamiskriteeriumid.

Transpordisektor

Transpordisektoris toetatakse CEFist ühist huvi pakkuvaid taristuprojekte, mis on seotud üleeuroopalise transpordivõrgu (TEN-T) valmimise ja ajakohastamisega, et aidata arendada tõhusat, omavahel ühendatud ja mitmeliigilist üleeuroopalist transpordivõrku ning taristut aruka, koostalitlusvõimelise, säästva, kaasava, juurdepääsetava, ohutu ja turvalise liikuvuse tagamiseks. CEFi eesmärk on ka kohandada TEN-T osad transporditaristu kahesugusele kasutusele, et parandada nii tsiviil- kui ka sõjaväelist liikuvust. Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammile aastateks 2021–2027 eraldatud eelarve on 25,8 miljardit eurot. Ühtekuuluvusfondist toetuse saamise tingimustele vastavatele riikidele on ette nähtud eraldada kokku 11,3 miljardit eurot ja kahesuguse kasutusega sõjaväelise liikuvuse projektidele 1,7 miljardit eurot.

[1] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. juuli 2021. aasta määrus (EL) 2021/1153, millega luuakse Euroopa ühendamise rahastu ja tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1316/2013 ja (EL) nr 283/2014 (EMPs kohaldatav tekst) (ELT L 249, 14.7.2021, lk 38–81).

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi mitmeaastane tööprogramm, mis võeti vastu 2021. aasta augustis[2] ja mida muudeti 2023. aasta juulis,[3] hõlmab iga-aastaseid projektikonkursse aastatel 2021–2024. Kuna kõnealustele projektikonkurssidele laekus palju rohkem toetusetaotlusi, kui oli võimalik rahuldada (nn ületaotlemine) ning arvestades asjaomaste projektide valmidust ja pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse suurenenud inflatsiooni, võimaldas mitmeaastase tööprogrammi muudatus suunata kogu praeguse mitmeaastase finantsraamistiku raames kättesaadava eelarve Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi 2023. ja 2024. aasta projektikonkurssidele.

Energiasektor

Energiasektorile pühendatud CEFi tegevusvaldkonna (**Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogramm**) eesmärk on arendada ühishuviprojekte ja vastastikust huvi pakkuvaid projekte üleeuroopaliste energiavõrkude (TEN-E) poliitika[4] raames, et edendada energia siseturu lõimimist, suurendada piiri- ja sektoriüleste võrkude koostalitlusvõimet, soodustada majanduse süsinikuheite vähendamist ja tagada varustuskindlus. Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogramm peaks hõlbustama ka piiriülest koostööd energeetika valdkonnas, sealhulgas taastuvenergiaprojektide puhul. Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi eelarve aastateks 2021–2027 on 5,8 miljardit eurot.

Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi esimene mitmeaastane tööprogramm võeti vastu 2021. aasta augustis[5]. Seda muudeti 2022. aasta oktoobris,[6] pärast Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja algust, et anda tehnilist abi lisauuringute tegemiseks, mis on vajalikud Balti riikide elektrisüsteemi Mandri-Euroopa võrguga sünkroniseerimise kiirendamiseks[7].

Üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitlev muudetud määrus[8] jõustus 2022. aastal. Selles on sätestatud üleeuroopaliste energiavõrkude poliitika suunised ning ELis ühishuviprojektide ning ELi ja kolmandate riikide vaheliste vastastikust huvi pakkuvate projektide valikumenetlus[9]. Need ühist ja vastastikust huvi pakkuvad taristuprojektid on üks

[2] Komisjoni 5. augusti 2021. aasta rakendusotsus C(2021) 5763 final Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi rahastamise ja 2021.–2027. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta.

[3] Komisjoni 25. augusti 2023. aasta rakendusotsus C(2021) 4886 final, millega muudetakse rakendusotsust C(2021) 5763 final Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi rahastamise ja 2021.–2027. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta.

[4] Kindlaks määratud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2022. aasta määruses (EL) nr 2022/869 üleeuroopalise energiataristu suuniste kohta (ELT L 152, 3.6.2022, lk 45–102).

[5] Komisjoni 6. augusti 2021. aasta rakendusotsus (2021) 5791 final energiasektori rahastamise kohta Euroopa ühendamise rahastu raames ja 2021.–2027. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta.

[6] Komisjoni 13. oktoobri 2022. aasta rakendusotsus (2022) 7393 final, millega muudetakse rakendusotsust C(2021) 5791 energiasektori rahastamise kohta Euroopa ühendamise rahastu raames ja 2021.–2027. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta.

[7] Vt ühishuviprojektide rahastamine (europa.eu).

[8] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2022. aasta määrus (EL) 2022/869 üleeuroopalise energiataristu suuniste kohta ja millega muudetakse määrusi (EÜ) nr 715/2009, (EL) 2019/942 ja (EL) 2019/943 ning direktiive 2009/73/EÜ ja (EL) 2019/944 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 347/2013 (ELT L 152, 3.6.2022, lk 45–102).

[9] Vastastikust huvi pakkuvad projektid võeti kasutusele tulenevalt üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitleva määruse läbivaatamisest 2022. aastal ja neile saadi esimest korda Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammist rahastamist taotleda 2024. aastal.

kahest projektiliigist, mis on Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi raames toetuskõlblikud (teine projektiliik on piiriülesed taastuvenergiaprojektid).

Läbivaatamise tulemusel viidi üleeuroopalisi energiavõrkusid (TEN-E) käsitlev määrus kooskõlla ELi 2050. aasta kliimaneutraalsuse eesmärgiga, piirates gaasitaristu projektide toetuskõlblikkust projektidega, mis on vajalikud Küprose ja Malta energiasüsteemide eraldatuse lõpetamiseks. Samuti võeti kasutusele uued projektiliigid: avamere-elektrivõrkude, vesiniku- ja elektrolüüsiseadmete projektid. Läbivaatamise tulemusel võeti 2023. aasta novembris vastu uus ühishuviprojektide ja vastastikust huvi pakkuvate projektide loend, milles määrati kindlaks uute projektiliikide valitud projektid ja anti õigus taotleda neile projektidele alates 2024. aastast Euroopa ühendamise rahastust toetust[10].

Uus mitmeaastane tööprogramm aastateks 2024–2027 võeti vastu 2024. aasta veebruaris[11].

Digisektor

Ligikaudu 1,6 miljardi euro suuruse eelarvega **Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna** eesmärk on toetada ohutute ja turvaliste ülisuure läbilaskevõimega digivõrkude ja 5G-süsteemide kasutuselevõttu, suurendada digitaalsete tuumikvõrkude töökindlust ja läbilaskevõimet liidu territooriumil, ühendades need naaberterritooriumidega, ning soodustada transpordi- ja energiavõrgu digitaliseerimist. Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonnal (2021–2027) on teistsugused eesmärgid ja suurem eelarve kui selle eelkäijal – Euroopa ühendamise rahastu telekommunikatsiooni valdkonnal (2014–2020). Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonnas keskendutakse üleeuroopalise tähtsusega digitaalse ühendatuse taristu kasutuselevõtu toetamisele, samal ajal kui Euroopa ühendamise rahastu telekommunikatsiooni valdkonna raames eraldati 117 miljonit eurot lairibataristu kasutuselevõttu toetavatele rahastamisvahenditele, 130 miljonit eurot algatusele „WiFi4EU“ ja ülejäänud eelarve (ligikaudu 900 miljonit eurot) digiteenustele.

Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna esimene mitmeaastane tööprogramm, mis hõlmas 2021.–2023. aasta projektikonkursse, võeti vastu 2021. aasta detsembris[12] ja seda muudeti 2023. aasta aprillis,[13] et võtta arvesse muutusi sidusrühmade valmisolekus ja nõudluses ning poliitiliste prioriteetide viimaseid muutusi. Euroopa ühendamise rahastu

[10] Komisjoni 28. novembri 2023. aasta delegeeritud määrus (EL) 2024/1041, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2022/869 seoses liidu ühishuviprojektide ja vastastikust huvi pakkuvate projektide loendiga (ELT L, 2024/1041, 8.4.2024).

[11] Komisjoni 1. veebruari 2024. aasta rakendusotsuse (2024) 482 final, millega muudetakse rakendusotsust C(2022) 7393 energiasektori rahastamise kohta Euroopa ühendamise rahastu raames ja 2021.–2027. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta, lisa.

[12] Komisjoni 16. detsembri 2021. aasta rakendusotsus (2021) 9463 final Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna rahastamise ja 2021.–2025. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta. Mitmeaastane tööprogramm aastateks 2021–2023 – Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkond | Euroopa digituleviku kujundamine.

[13] Komisjoni 19. aprilli 2023. aasta rakendusotsuse (2023) 2533 final, millega muudetakse rakendusotsust C(2021) 9463 Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna rahastamise ja 2021.–2025. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta, lisa. Mitmeaastane tööprogramm aastateks 2021–2023 – Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkond | Euroopa digituleviku kujundamine.

digitaalvaldkonna teine mitmeaastane tööprogramm (2024–2027) võeti vastu 2024. aasta oktoobris[14].

II. 2021.–2024. aasta projektikonkursid

Transpordisektor

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi rahalisi vahendeid eraldatakse peamiselt iga-aastaste projektikonkursside kaudu. Seni on välja kuulutatud ja lõpule viidud kolm iga-aastast üldist ja ühtekuuluvusfondi projektikonkurssi, mille eelarve oli 19 miljardit eurot. Kogu sõjaväelise liikuvuse jaoks ette nähtud eelarve (1,7 miljardit eurot) eraldati 2021.–2023. aastal toimunud kolme projektikonkursiga. Viimane projektikonkurss üldise eelarve ja ühtekuuluvusfondi eelarve kogusumma (2,5 miljardit eurot) eraldamiseks lõppes 2025. aasta jaanuaris ja taotluste hindamine on praegu pooleli. See oli esimene projektikonkurss, mis põhines 2024. aastal jõustunud muudetud TEN-T määrusel[15].

Projekti promootorid on näidanud üles suurt huvi projektikonkursside vastu ja ületaotlemise määr ületas olemasolevat eelarvet peaaegu kolm korda. Venemaa provotseerimata agressioon Ukraina vastu tekitas ka vajaduse toetada tsiviil- ja sõjaväelise transporditaristu arendamist, et tegeleda uue geopoliitilise olukorra tagajärgedega. Energia- ja toorainehindade tõus ning tööjõupuudus suurendasid rahastamisvajadust. Sellega seoses kasutas komisjon kokkuleppel CEFi komiteega mitmeaastases tööprogrammis 2021. ja 2022. aasta projektikonkursside jaoks ette nähtud paindlikkust (eraldades veel rahalisi vahendeid kuni 20 % ulatuses esialgsest tööprogrammis osutatud summast). Lisaks muudeti 2023. aasta juulis mitmeaastast tööprogrammi aastateks 2021–2027, et suunata kogu praeguse mitmeaastase finantsraamistiku raames kättesaadav eelarve Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi 2023. ja 2024. aasta projektikonkurssidele.

Osa Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi eelarvest on ette nähtud eraldamiseks **alternatiivkütuste taristu rahastamisvahendile** (AFIF), mis loodi segarahastamisvahendina, mis ühendab CEFi toetused riiklike tugi- või kommertspankade pakutavate finantsinstrumentidega. 2,3 miljardi euro suuruse eelarvega AFIF on mõeldud alternatiivkütuste taristu arendamiseks, nagu elektriautode laadimispunktid, sadamates seisvate laevade elektrivarustus, vesinikutanklad jne. AFIFi 2021. aasta projektikonkurss (viie pakkumiste esitamise tähtpäevaga) lõppes 2023. aasta lõpus.

AFIFi teine, käimasolev projektikonkurss eelarvega 1 miljard eurot algatati 2024. aasta veebruaris kolme pakkumiste esitamise tähtpäevaga iga kuue kuu järel kuni 2026. aasta alguseni. Esimene pakkumiste esitamise tähtpäev oli 2024. aasta september. Selle tähtpäeva seisuga eraldati 39 valitud projektile 421 miljonit eurot.

Tabel 1. ***Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi projektikonkursid aastatel 2021–2023***

[14] Komisjoni 9. oktoobri 2024. aasta rakendusotsuse (2024) 6891 Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna rahastamise ja 2024.–2027. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta, lisa.

[15] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta määrus (EL) 2024/1679, milles käsitletakse liidu suuniseid üleeuroopalise transpordivõrgu arendamise kohta ning millega muudetakse määrusi (EL) 2021/1153 ja (EL) nr 913/2010 ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1315/2013 (ELT L, 2024/1679, 28.6.2024).

	Pakkumised		Eelarve			Ületaotlemise määr*
Kogusumma	**Toetuskõlblik**	**Edukas**	**Esialgne**	**Taotletud**	**Eraldatud**	
Üldine	909	299	8,5 miljardit	30,7 miljardit	9,5 miljardit	3,6
Ühtekuuluvusfond	214	109	8,8 miljardit	19,6 miljardit	9 miljardit	2,2
AFIF	191	167	1,9 miljardit	2 miljardit	1,7 miljardit	1
Sõjaväeline liikuvus	186	95	1,7 miljardit	5 miljardit	1,7 miljardit	2,9
Kokku	1 454	631	20,3 miljardit	56,8 miljardit	21,5 miljardit	2,8

(*) Ületaotlemise määr: taotletud rahalised vahendid jagatud projektikonkursi esialgse eelarve vahenditega.

Energiasektor

Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi eelarvevahendeid eraldatakse erinevate projektikonkursside kaudu: i) energiataristuprojektide konkursid (esialgu ainult ühishuviprojektid, kuid alates 2024. aastast on toetuskõlblikud ka vastastikust huvi pakkuvad projektid) ja ii) taastuvenergia valdkonna piiriülese koostöö projektide konkursid, mis hõlmavad ettevalmistavate uuringute projektide konkursse ning tehniliste uuringute ja ehitustööde projektide konkursse.

CEFi ühishuviprojektide konkurss on toimunud igal aastal, 2021. aasta esialgne eelarve oli 785 miljonit eurot, 2022. aasta oma 800 miljonit eurot, 2023. aasta oma 750 miljonit eurot ja 2024. aasta oma 850 miljonit eurot. CEFi ühishuviprojektide konkurssidel osalemise määr oli kõrge ja sobivatele rahastamistaotlustele eraldati 95 % projektikonkursi esialgsest eelarvest.

Tabel 2. ***Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi ühishuviprojektide konkursid aastatel 2021–2024***

	Pakkumised		Eelarve			Ületaotlemise määr*
Aasta	**Toetuskõlblik**	**Edukas**	**Esialgne**	**Taotletud**	**Eraldatud**	
2021	11	5	785 miljonit	1,3 miljardit	1 miljard	1,66
2022	19	8	800 miljonit	1,3 miljardit	601 miljonit	1,68
2023	11	8	750 miljonit	1,3 miljardit	566 miljonit	1,67
2024	70	41	850 miljonit	3,1 miljardit	1,25 miljardit	3,67
Kokku	111	21	3,2 miljardit	7 miljardit	3,5 miljardit	2,20

(*) Ületaotlemise määr: taotletud rahalised vahendid jagatud projektikonkursi esialgse eelarve vahenditega.

2021. aasta projektikonkursil eraldati esialgses eelarves algselt kavandatud summast suurem summa. Kuigi järgnenud projektikonkursid 2022. ja 2023. aastal olid ületaotletud, eraldas komisjon veidi väiksemaid summasid kui projektikonkursi esialgses eelarves ette nähtud. See on tingitud projektide rangest valikust, mille puhul võetakse arvesse projektide valmidusastet ja seega nende elluviimise tõenäosust, esitatud pakkumiste asjakohasust toetuse andmise kriteeriumide seisukohast ning rahastamisvajaduse põhjendatust (rahastamispuudujääk, mida ei ole võimalik ilma CEFi toetuseta katta).

2024. aasta projektikonkurss, mille esialgne eelarve oli 850 miljonit eurot, kuulutati välja 2024. aasta aprillis ja selle tähtaeg lõppes 2024. aasta oktoobris, mille tulemusel eraldati 70-st toetuskõlblikust projektist 41-le 1 250 miljonit eurot.

Piiriüleste taastuvenergiaprojektide konkursid

Alates 2021. aastast on korraldatud viis **piiriüleste taastuvenergiaprojektide konkurssi**: kolm ettevalmistavate uuringute projekti konkurssi (2021, 2022, 2023) ning kaks tehniliste uuringute ja ehitustööde projekti konkurssi (2022, 2023). Ettevalmistavate uuringute puhul oli esimeses projektikonkursis osalejate arv üsna väike, mis oli seotud programmi uudsuse ja lühikese tähtajaga. Rahastamise määr paranes järgmise kahe aasta jooksul märkimisväärselt, kuigi see on endiselt tagasihoidlik, kajastades kriteeriumidele vastavate projektide ettevalmistamise protsessi.

Tabel 3. ***Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi piiriüleste taastuvenergiaprojektide konkursid aastatel 2021–2023***

	Pakkumised		Eelarve			Ületaotlemise määr*
Aasta	**Toetuskõlblik**	**Edukas**	**Esialgne**	**Taotletud**	**Eraldatud**	
2021	3	2	1 miljon	473 944	298 944	0,5
2022	5	3	31 miljonit	44 miljonit	22 miljonit	1,42
2023	10	9	51 miljonit	74 miljonit	68 miljonit	1,45
Kokku	18	14	83 miljonit	118 miljonit	91 miljonit	1,43

(*) Ületaotlemise määr: taotletud rahalised vahendid jagatud projektikonkursi esialgse eelarve vahenditega.

Piiriüleste taastuvenergiaprojektide tehniliste uuringute ja ehitustööde projektide kolmas konkurss, mille ligikaudne eelarve oli 80 miljonit eurot, kuulutati välja 2024. aasta oktoobris ja selle tähtaeg lõppes 2025. aasta jaanuaris. Piiriüleste taastuvenergiaprojektide ettevalmistavate uuringute projektide konkursid peatati 2024. aastal.

Digisektor

Esimesed kolm projektikonkurssi (2021, 2022, 2023) hõlmasid järgmisi teemasid: magistraalühendus strateegia „Global Gateway“ raames, 5G-võrk ning serva- ja pilvetehnoloogia nutikogukondadele, 5G levi piki transpordikoridore ja üleeuroopaliste pilvteenuste liitude tuumikvõrgud. Need projektikonkursid näitasid, et teatavateemaliste projektide (merekaablid) nõudlus on suur, samal ajal kui teiste nõudlus on väiksem (nt 5G-koridorid, kuna turg ei ole veel valmis). Selle tulemusena kohandati tööprogrammi ja rahaliste vahendite eraldamist dünaamiliselt, suunates rahalised vahendid vastupidavale, suure läbilaskevõimega ja sõltumatule ELi-sisesele ja rahvusvahelisele ühendatusele. See oli väärtuslik panus Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna teise tööprogrammi (2024–2027) jaoks.

Tabel 4. ***Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna projektikonkursid aastatel 2021–2023***

	Pakkumised		Eelarve			Ületaotlemise määr*
Aasta	**Toetuskõlblik**	**Edukas**	**Esialgne**	**Taotletud**	**Eraldatud**	
2021	51	38	258 miljonit	555 miljonit	151 miljonit	2,15
2022	63	38	277 miljonit	923 miljonit	260 miljonit	3,33
2023	70	52	241 miljonit	578 miljonit	273 miljonit	2,39
Kokku	184	128	776 miljonit	2,056 miljardit	684 miljonit	2,64

(*) Ületaotlemise määr: taotletud rahalised vahendid jagatud projektikonkursi esialgse eelarve vahenditega.

III. Peamised investeerimisvaldkonnad

Transpordisektor

Euroopa ühendamise rahastu määruse artikli 3 lõike 2 punkti a alapunkti i kohaselt peab **Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogramm** aitama arendada tõhusat, omavahel ühendatud ja mitmeliigilist üleeuroopalist transpordivõrku ning aruka, koostalitlusvõimelise, kestliku, kaasava, juurdepääsetava, ohutu ja turvalise liikuvuse taristut.

Kõnealuse määruse artikli 4 lõikes 1 on sätestatud, et CEFi meetmete kaudu tuleb eraldada 60 % selle kogu finantseelarvest **kliimaeesmärkide** saavutamisele. Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogramm on selle eesmärgi ületanud, kuna 79 % selle rahalistest vahenditest on suunatud kestlikule transpordile. Selle raames on investeeritud elektriraudteetaristusse, sealhulgas sellega seotud signaalimise allsüsteemidesse (Euroopa raudteeliikluse juhtimissüsteemi), siseveeteedesse ja mitmeliigilisse transporti ning heiteta sõidukite taristu kasutuselevõttu. CEFist rahastatakse ka taristuprojektide kompensatsioonimeetmeid (taasmetsastamine, looduslike elupaikade järjepidevuse tagamiseks vajalikud spetsiaalsed taristud või ohutud ökoduktid). Peale selle lisati 2023. aasta projektikonkursile kliimakindluse tagamise element, millega lõimitakse taristuprojektide arendamisse kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise meetmed.

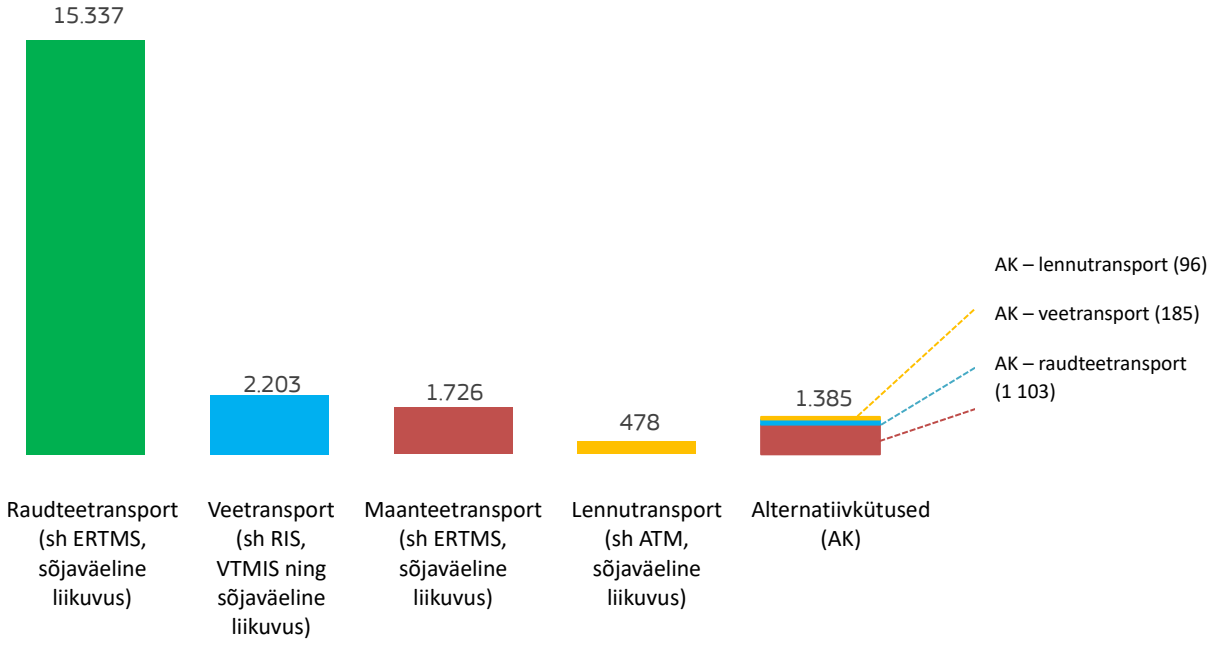
Investeeringud transpordiliikide kaupa

CEFi programmist rahastati aastatel 2021–2024 Euroopa transporditaristut rohkem kui 21 miljardi euroga. Suurem osa sellest investeeringust suunati **raudtee**projektidesse, millele eraldati üle 15 miljardi euro. Seda liiki investeeringud hõlmavad nii raudteede ehitamist ja ajakohastamist kui ka Euroopa raudteeliikluse juhtimissüsteemi (ERTMS) kasutuselevõttu.

Lisaks toetati Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist **veetranspordi** täiustamist, eraldades üle 2 miljardi euro meresadamatele ja siseveesadamatele, siseveeteedele, digitaliseerimisele (laevaliikluse seire- ja teabesüsteemid ning jõeteabeteenused) ning terminalide ajakohastamisele. Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist rahastati ka **teeprojekte**, nagu TEN-T teede ehitamine ja ajakohastamine, ohutute ja turvaliste parkimisalade ja intelligentsete transpordisüsteemide arendamine. **Lennutranspordi** valdkonnas rahastati CEFist lennuliikluse korraldamist (Euroopa lennuliikluse uue põlvkonna juhtimissüsteem (SESAR)) ja lennujaamade ajakohastamist (sõjaväelise liikuvuse raames). Lisaks toetati Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist taristu täiustamist kõigi transpordiliikide puhul, et hõlbustada sõjaväeliste varade liikuvust. 1,38 miljardit eurot eraldati **alternatiivkütuste taristule** ning suurima osa sellest maanteesõidukite laadimispunktidele, millele järgnevad laevad ja lennujaamas seisvad õhusõidukid.

Tabel 5. ***Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi investeeringud transpordiliikide kaupa (2021–2024)***[16]

[16] Välja arvatud ettevalmistamisel olevad toetuslepingud.

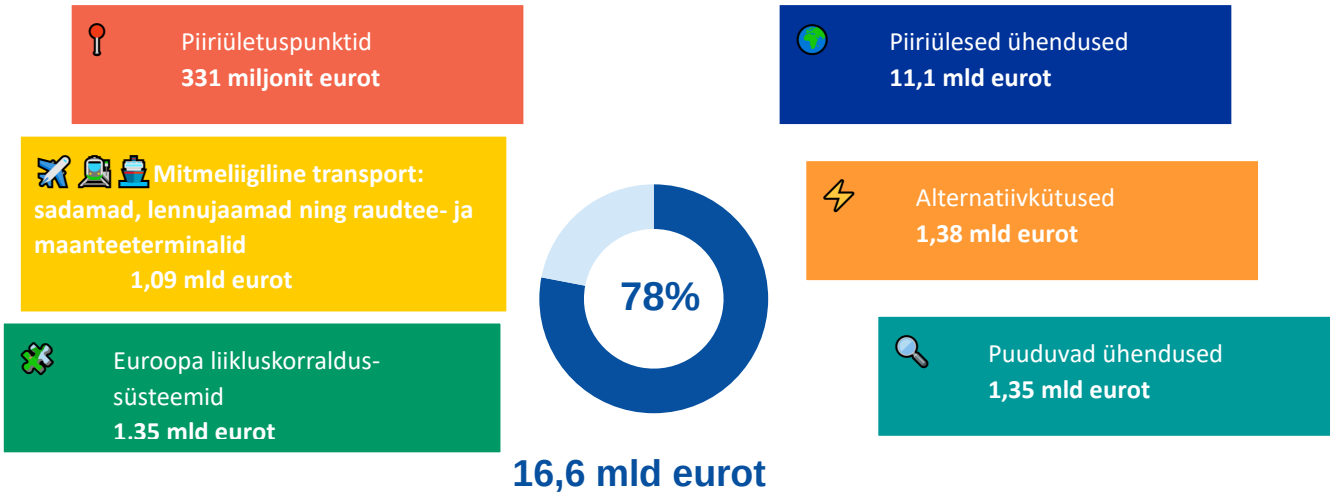

Suurem osa CEFi rahalistest vahenditest (80 %) eraldati TEN-T põhivõrgu projektidele, 13 % üldvõrgule ja 7 % projektidele, mida ei saa seostada TEN-T võrgu konkreetse osaga, kuid mis on selle valmimiseks siiski olulised (nt SESAR, intelligentne transpordisüsteem, ERTMSi pardaseadmed jne).

Piiriülene ühendatus

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist toetatakse piiriülest ühendatust sujuva reisimise tagamiseks ELis, kusjuures 78 % Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi rahalistest vahenditest eraldati projektidele, mis keskenduvad piiriülestele või puuduvatele ühendustele ja millega tagatakse mitmeliigiline transport, paigaldatakse alternatiivkütuste taristuid ja ühtlustatakse liikluskorraldussüsteeme. See hõlmas ka viie piiriülese nn majakaprojekti (Lyon-Torino tunnel, Brenneri peatunnel, Fehmarni vöötme tunnel, Rail Baltica, Seine-Escaut/Scheldt) ja nende juurdepääsuteede rahastamist.

Joonis 1. ***Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi toetus piiriülesele ühendatusele***

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi 21,2 miljardi euro suurusest kogueelarvest

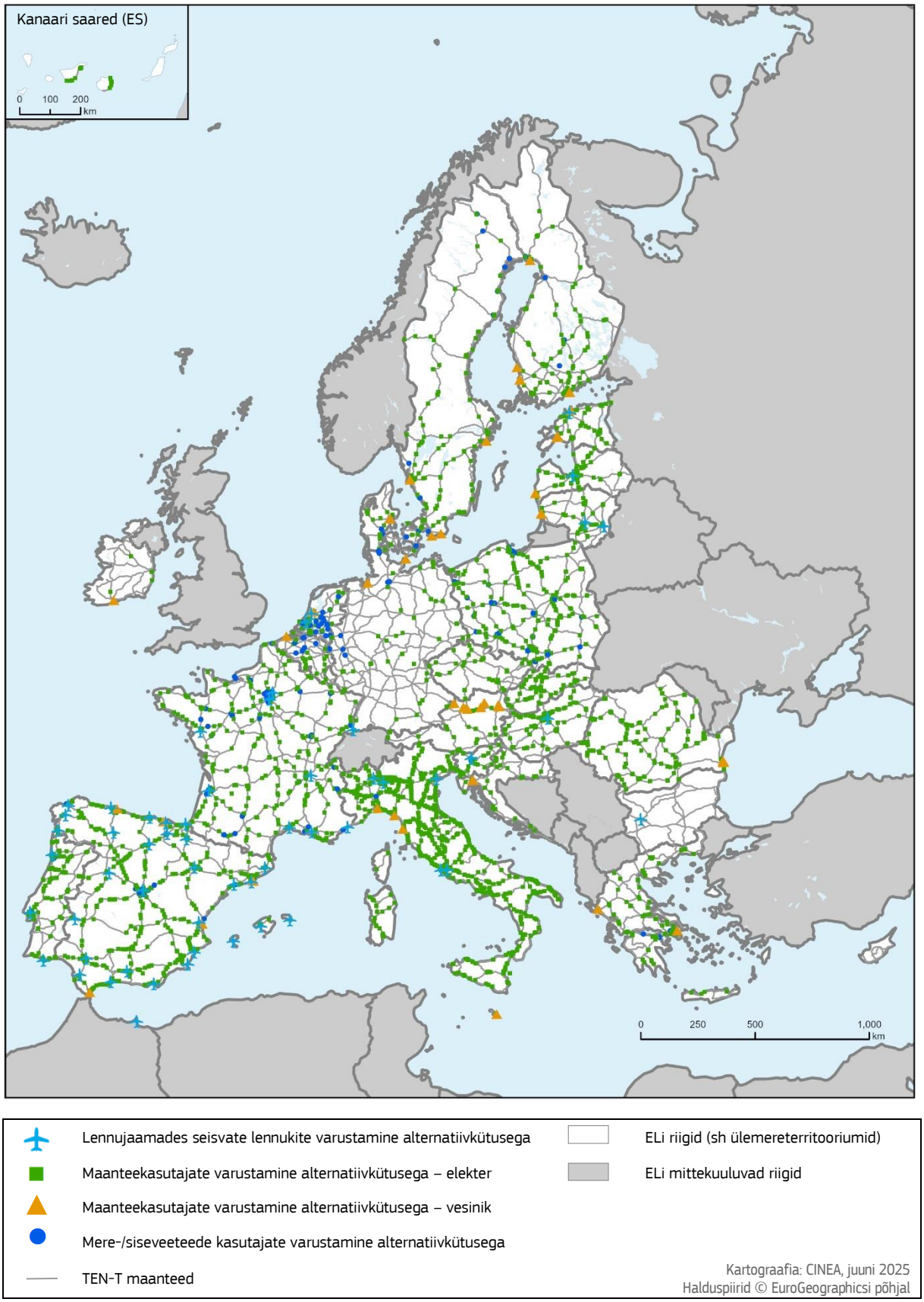
Enamiku piiriüleste projektidega täiustatakse või luuakse raudteeühendusi, kuid CEFist toetatakse ka siseveeteede ühendusi ja mõningaid maanteelõike. Näiteks sai Doonau jõe Lõuna-Saksamaa Reini/Maasi-Maini-Doonau koridori Straubingi ja Vilshofeni vaheline suur pudelikael CEFist toetust, et suurendada laevatee sügavust ja läbilaskevõimet.

Alternatiivkütuste taristu

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist toetatakse alternatiivkütuste taristu kasutuselevõttu rohkem kui 1,38 miljardi euroga, mis eraldatakse peamiselt projektidele, mille raames paigaldatakse TEN-T teedele laadimisjaamad ja elektriautode laadimispunktid. Samuti rahastatakse sadamakai ääres seisvate laevade varustamist kaldalt tuleva elektriga ning lennujaamade maapealsete toimingute elektrifitseerimist ja vesinikutanklaid.

Alates 2021. aastast on üleeuroopalise transpordivõrgu raames kasutusele võetud ligikaudu 1 500 alternatiivkütuste tanklat, mis on mõeldud peamiselt kergsõidukitele. Eeldame, et seni valitud projektide raames paigaldatakse üle 25 000 kergsõidukite laadimispunkti ja ligi 2 000 raskeveokite laadimispunkti. Alternatiivkütuse projektidega aidatakse kaasa ka 63 Euroopa lennujaama tegevuse süsinikuheite vähendamisele ja laevade kaldaäärse laadimistaristu kasutuselevõtule 28 Euroopa sadamas.

Kaart 1. ***Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist toetatud alternatiivkütuste taristu (2021–2024)***

Transpordi digitaliseerimine

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist toetatakse Euroopa transpordi digitaliseerimist üldise eelarve ja ühtekuuluvusfondi vahendite abil korraldatavate konkreetsete arukale ja koostalitlusvõimelisele liikuvusele keskenduvate projektikonkursside kaudu. Pärast neid projektikonkursse eraldati 93 projektile üle 1,4 miljardi euro. Peaaegu pool sellest summast said ERTMSi projektid (46 %), millele järgnesid SESARi projektid (23 %) ja intelligentse transpordisüsteemi projektid (17 %). Ülejäänud süsteemidega (nt elektrooniline kaubaveoteave (eFTI), jõeteabeteenused, Euroopa merenduse ühtsete kontaktpunktide keskkond (EMSWe) ning laevaliikluse seire- ja teabesüsteem (VTMIS)) seotud projektide osakaal oli 13 %.

Ohutum transport

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist toetatakse liiklusohutust ohutute ja turvaliste parkimisalade ehitamise, raudteeületuskohtade kaotamise, liiklusohutuse kaalutlustel teekoridoride parandamise ja intelligentsete transpordisüsteemide kasutuselevõtu kaudu. 58 liiklusohutuse projektile eraldatakse 3 miljardit eurot.

Sõjaväeline liikuvus

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi üks konkreetne eesmärk on kohandada TEN-T võrgu osad kahesugusele kasutusele, parandades nii tsiviil- kui ka sõjaväelist liikuvust. See peaks võimaldama kriisiolukorras sõjaväelaste ja varustuse lühikese etteteatamisajaga ulatuslikku liikumist kogu ELis. Kolme sõjaväelise liikuvuse projektikonkursi (2021/2022/2023) raames valiti 21 liikmesriigis välja kokku 95 projekti. Need on kogu ELi territooriumil geograafiliselt üsna ühtlaselt jaotunud, kusjuures projektide tihedus on suurim idapiiril. 45 % neist rahalistest vahenditest eraldati raudteeprojektidele (nt raudteesildade ajakohastamine, väikese kiirusega raudteelõikude ehitamine pikemate ja raskemate rongide jaoks, tunnelite miinimumkõrguse suurendamine), 34 % maanteeprojektidele (nt maanteelõikude ja sildade ajakohastamine), 7 % lennujaamaprojektidesse (nt tegevusvõime ja juurdepääsetavuse suurendamiseks) ning ülejäänud rahalised vahendid sadamate ja terminalide projektidele (nt läbilaskevõime ja ühendatuse suurendamiseks).

CEF võimaldab rahastada mõne muu CEFi sektoriga haakuvaid **koostoimelisi elemente** (kuni 20 % abikõlblikest kuludest). Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi koostoimeliste elementide puhul rahastatakse peamiselt 34 energiaga seotud taristuprojekti, millele eraldatakse CEFi rahalistest vahenditest 64 miljonit eurot. Näiteks 20 projekti raames on kavas paigaldada vesinikutanklad ja elektrolüüsiseadmed, samal ajal kui kaheksa projekti raames kavandatakse paigaldada päikesepaneelid lennujaamadesse, sadamatesse ja raudteejaamade terminalidesse.

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogramm täiendab ka programmi **„Euroopa Horisont”**, näiteks lennujaamade keskkonnasõbralikumaks muutmisel. CEFist toetatakse alternatiivkütuste taristut ja ühistranspordi kättesaadavust, samal ajal kui programmist

„Euroopa Horisont" rahastatakse lennujaamade tegevuseks vajalikke uuenduslikke energiatõhusaid või uusi digitaalseid ja automatiseeritud lahendusi[17].

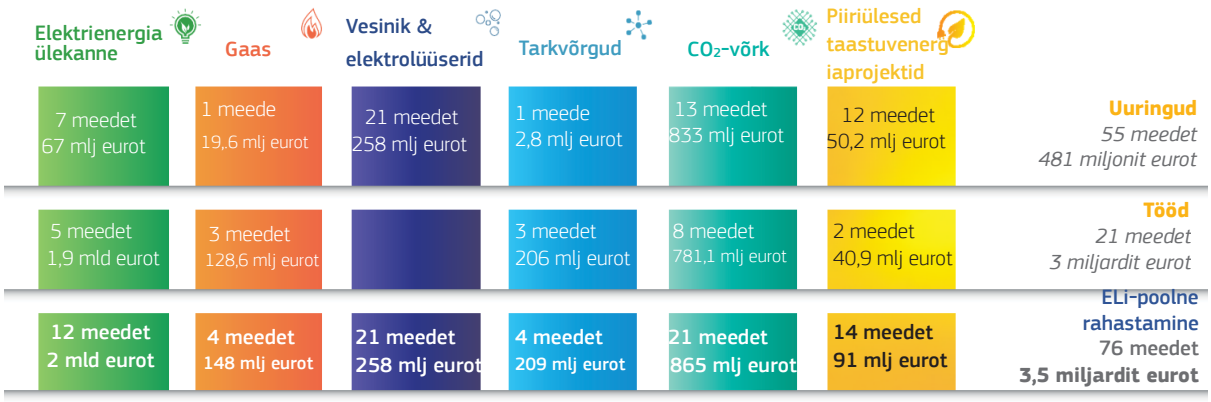
Energiasektor

Alates 2021. aastast on ühishuviprojektide konkurssidele esitatud pakkumusi viies projektiliigis (elektrienergia, gaas, CO_2 transpordi taristu, tarkvõrgud, vesinik ja elektrolüüsiseadmed).

2021. aasta projektikonkursil olid elektrienergiaprojektid kõige olulisem projektiliik, millele eraldati kolm toetust, mis moodustasid 92 % asjaomastele projektidele eraldatud ELi rahalistest vahenditest. 2022. aasta projektikonkursil olid elektrienergiaprojektid taas kõige olulisem projektiliik, millele anti 52 % asjaomastele projektidele eraldatud ELi rahalistest vahenditest (koos tarkvõrkudega 64 %). 2023. aasta projektikonkursil olid CO_2 transpordi taristu projektid kõige suurem projektiliik, moodustades 80 % asjaomastele projektidele eraldatud ELi rahalistest vahenditest. 2024. aasta projektikonkursil olid elektrienergiaprojektid (sh avamerevõrkude ja salvestamise projektid) taas kõige olulisem projektiliik, moodustades 57 % asjaomastele projektidele eraldatud ELi rahalistest vahenditest (koos tarkvõrkudega 59 %).

Aastatel 2021–2024 toetati Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammist ühishuviprojektide konkursside tulemusel 3,5 miljardi euroga 62 projekti: 43 neist olid uuringuprojektid, mida rahastati ligi 431 miljoni euroga, ja ülejäänud 19 olid ehitustööde projektid, mida rahastati rohkem kui 3 miljardi euroga. Piiriüleste taastuvenergiaprojektide konkursside raames on toetatud ka 14 projekti (12 uuringu- ja 2 ehitustöödeprojekti) 91,2 miljoni euroga.

Joonis 2. ***Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogramm kategooriate kaupa aastatel 2021–2024***

Elekter ja tarkvõrgud

[17] Konkurentsivõimeliste ja kestlike lennujaamade tagamine

CEFist toetati 16 elektriprojekti kogusummas üle 2 miljardi euro. Olulised projektid, mis said ehitustöödeks toetust, on järgmised: Kreeka ja Küprose vaheline ühenduskaabel Euroopa ja Aasia ühendamise projekti raames (658 miljonit eurot, 2021), Balti riikide kontinentaalse elektrisüsteemiga sünkroniseerimiseks vajalike lisataristuelementide projekt (166 miljonit eurot, 2021), ELMEDi võrkudevahelise ühenduse loomise projekti raames Sitsiilia ja Tuneesia vahelise ühenduskaabli rajamine (308 miljonit eurot, 2022) ning Bornholmi energiasaare projekt (645 miljonit eurot, 2024).

CEFist toetati ka kokku 209 miljoni euroga nelja tarkvõrgumeedet neljas ühishuviprojektis. Suurim ehitustöödele antud toetus oli 100 miljonit eurot Baieri ja Tšehhi energiajaotusvõrkude digitaliseerimiseks.

Süsinikdioksiidivõrk

CEFist toetati CO_2 transpordi taristu 21 projekti kogusummas 864 miljonit eurot. Suurim ehitustöödele antud toetus oli Dunkirki CO_2 keskusele antud 161 miljonit eurot.

CO_2 võrkude ja säilitamise kriitilise piiriülese taristu rahastamine CEFist täiendab suurel määral programmi „Euroopa horisont“, millest toetatakse teadusuuringute projekte, mille eesmärk on uurida uute tehnoloogiate rakendatavust tööstuslikus süsinikumajanduses ja tõendada tehnoloogiate elujõulisust tehnoloogilisest ja majanduslikust seisukohast[18].

Maagaas

CEFist toetati nelja gaasiprojekti kogusummas 148 miljonit eurot. Suurim ehitustöödele antud toetus oli Bulgaaria gaasihoidlale eraldatud 78 miljonit eurot. Kokkuvõttes anti maagaasiprojektidele oluline osa programmi CEF I raames eraldatud rahalistest vahenditest (1 454 miljonit eurot), kuid nende osakaal vähenes CEF II raames, peamiselt seetõttu, et pärast TEN-E määruse läbivaatamist ei ole need enam Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi raames toetuskõlblikud.

Vesinik

CEFist toetati 21 vesinikuprojekti kogusummas 258 miljonit eurot. Suurim toetus, 33 miljonit eurot anti Hispaania vesiniku tuumikprojektile.

Piiriülene taastuvenergia

Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammist toetatakse rahaliselt viit piiriülest taastuvenergiaprojekti, milles osaleb kaheksa liikmesriiki, ning nelja muud projekti, millel ei ole piiriülese taastuvenergiaprojekti staatust, kuid mille puhul on tehtud ettevalmistavaid uuringuid. 2024. aastaks eraldati 91 miljonit eurot 14 projektile, sealhulgas 12 tehnilisi ja ettevalmistavaid uuringuid hõlmavale projektile ning kahele ehitustööde projektile. Projektid hõlmavad mitmesuguseid taastuvenergia tehnoloogiaid, nagu avamere- ja maismaatuuleenergia või päikeseenergia, ning energiakasutuse valdkondi, nagu kaugküte või taastuvallikatest vesiniku tootmine.

[18] Industrial Carbon Management: Interactive Stories. Industrial carbon management funded by the European Union

Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi puhul on **koostoimelised elemendid** seotud peamiselt transporditaristuga, nagu kaid ja laevade lastimisseadmed. Uue TEN-E määrusega hõlmatud energiataristu kategooriate, eelkõige tarkvõrkude ja vesinikuvõrkude täiuslikumaks muutumisega on oodata suuremat koostoimet transpordi- ja digivaldkonnaga. Piiriülese taastuvenergia sektoris keskenduvad uued projektid vesiniku väärtusahelale tervikuna, alates selle tootmisest kuni kasutamiseni sellistes sektorites nagu tööstus ja transport.

Digisektor

Tegeledes ühist huvi pakkuvate projektidega ja keskendudes piiriülestele ühendustele, toimib Euroopa ühendamise rahastu **digitaalvaldkond** katalüsaatorina ELi digitaalse ühendatuse ökosüsteemis. Pärast kolme esimest projektikonkurssi rahastatakse Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna raames praegu 117 projekti, mis hõlmavad allpool kirjeldatud peamisi teemasid, ning mille kogueelarve on üle 640 miljoni euro.

Magistraalühendus strateegia „Global Gateway“ raames

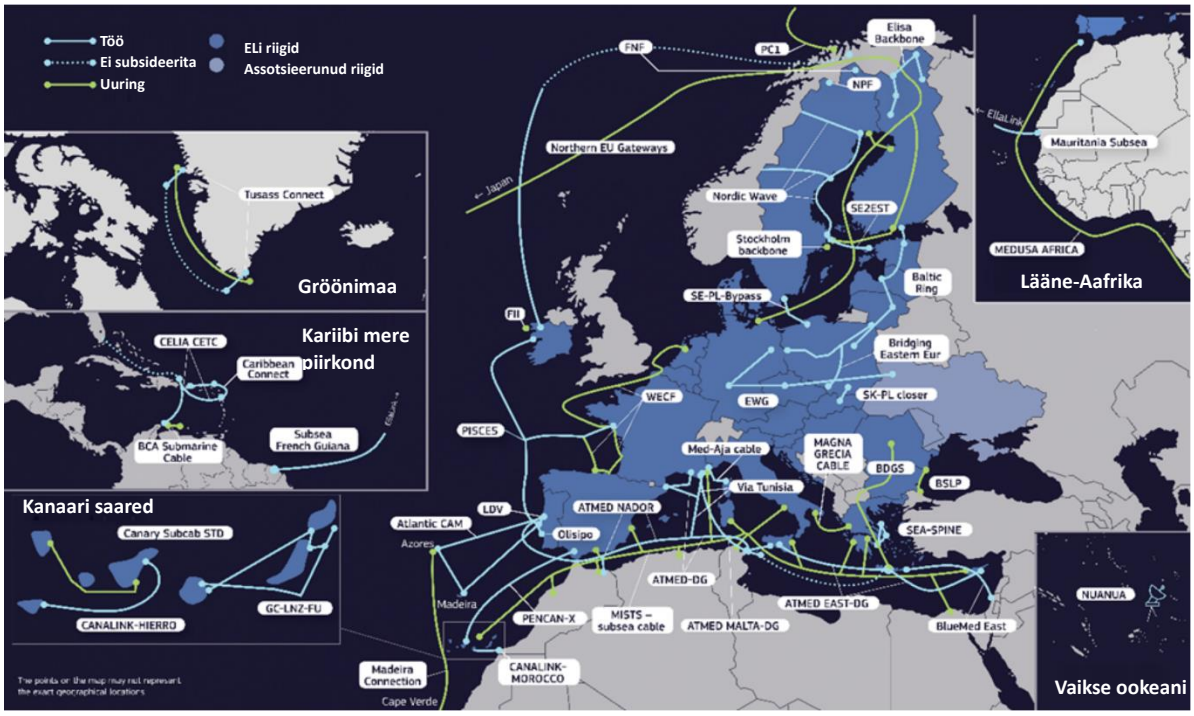
Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna raames toetatakse uute tuumikvõrkude või olemasolevate võrkude, sealhulgas merekaablite kasutuselevõttu liikmesriikides ja liikmesriikide vahel ning liidu ja kolmandate riikide vahel. Alates 2021. aastast on Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna raames antud rahalist toetust 51-le strateegia „Global Gateway“ digitaalvaldkonna projektile kogusummas 420 miljonit eurot.

Need projektid aitavad märgatavalt kaasa **Euroopa ja Aafrika** (nt projektid Medusa Africa ja Canalink-Morocco), **Lähis-Ida** (nt projekt BlueMed East) ja **Aasia** (Arktika ühendatus) vaheliste ülemaailmsete ühenduste edendamisele ning Vahemere-, Atlandi ookeani ja Läänemere-äärsete ning Mandri-Euroopa (sh Kesk- ja Ida-Euroopa) liikmesriikide vaheliste ühenduste tugevdamisele. Nende projektide abil toetatakse ka ühendatust Euroopa **äärepoolseimates piirkondades** ja **ülemeremaades ning -territooriumidel**, nagu Vaikse ookeani piirkonnas (nt projekt NUANUA), Kariibi mere piirkonnas (nt projekt BCA), Kanaari saartel (nt projekt PENCAN-X) ja Assooride-Madeira piirkonnas (nt projekt Atlantic CAM).

Kõik CEFi toetuste saajad on **ELi kontrolli all olevad üksused** ja paigaldatavad kaablid on valmistatud turvalise tehnoloogia abil. Peale püüde tagada, et ühes sekundis edastatakse turvaliselt terabaite andmeid, on peaaegu kõik rahastatud kaablid varustatud **nutikate tehnoloogiatega**, mis toimivad suurte geograafiliste anduritena, jälgides läheduses toimuvat ja funktsioneerides varajase hoiatussüsteemina taristu enda kaitsmiseks.

Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna teine tööprogramm (2024–2027) näeb ette 542 miljoni euro suuruse lisasumma eraldamise magistraalühenduse projektide kaasrahastamiseks. ELi koguinvesteeringud nendesse elutähtsatesse taristutesse praeguse finantsraamistiku kehtivuse ajal ulatuvad ligi 1 miljardi euroni.

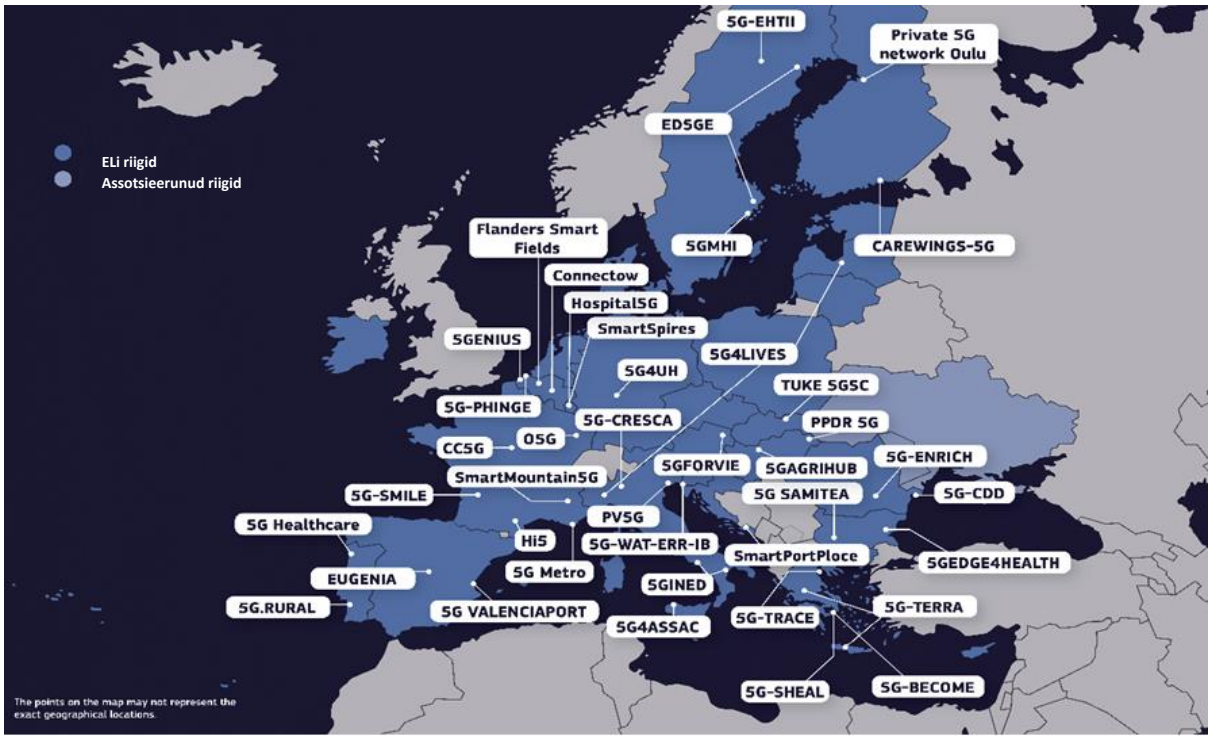
Kaart *2*. ***Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna strateegia „Global Gateway“ projektid***

5G-süsteemid piirkondades, kus asuvad sotsiaalmajanduslikud keskused

Alates 2021. aastast on Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna raames eraldatud kokku 128 miljonit eurot rahalist toetust 41 projektile, mille eesmärk on **5G-võrgu** kiire kasutuselevõtt ja juurutamine **arukates kogukondades**. Rahastatavad projektid integreerivad 5G-taristu **servtöötluse** tehnoloogiaga, keskendudes **autonoomsele 5G**-le, võimaldades uuenduslikke kasutusalasid, nagu kaugkirurgia, virtuaalne reaalsus õppimiseks, droonipõhine seire ja palju muud.

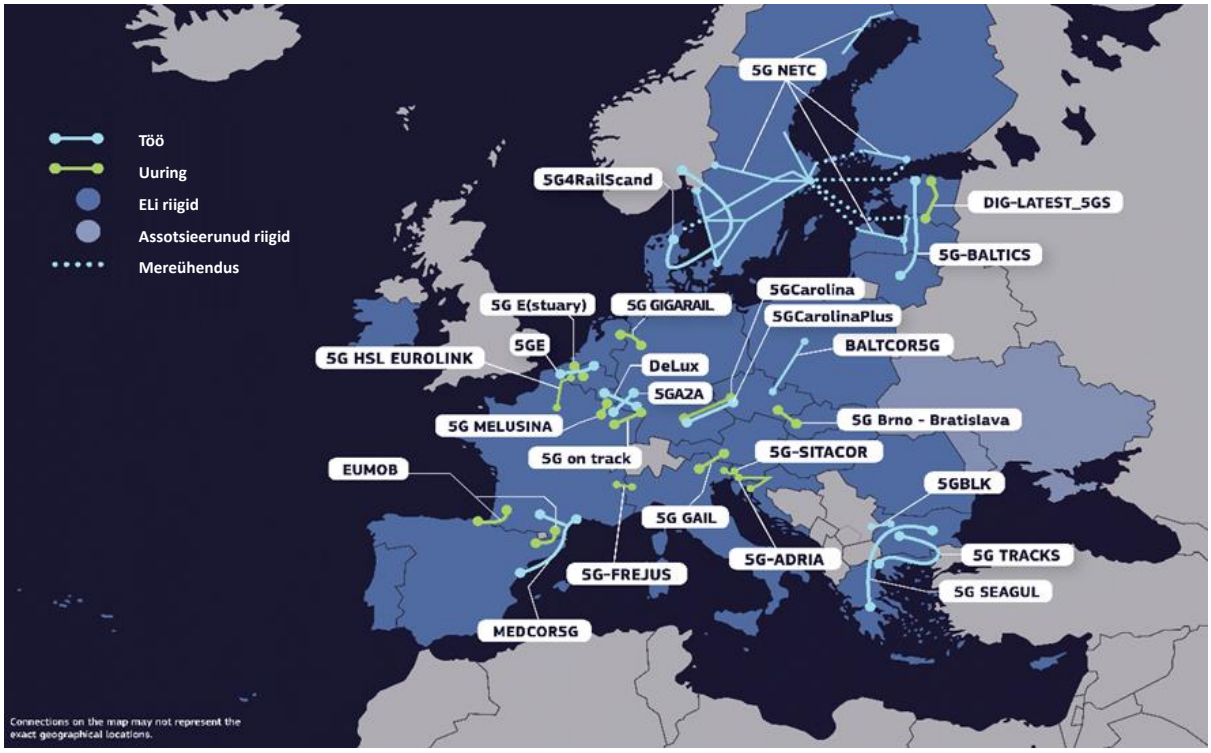
Kaart 3. ***5G projektid arukatele kogukondadele***

5G levi piki peamisi transpordikoridore

Alates 2021. aastast on Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna raames rahaliselt toetatud 25 projekti (ehitustöid ja uuringuid) kogusummas 93 miljonit eurot 5G katkematu levi tagamiseks piki piiriüleseid transpordikoridore. Neist projektidest kaksteist rakendavad iseseisvat 5G-taristut TEN-T piiriüleste koridoride, nagu maanteede, raudteede või mereteede ääres, tagades seeläbi riiklike 5G-süsteemide sujuva koostalitlusvõime. 5G-koridori taristu võimaldab pakkuda laia valikut ühendatud ja automatiseeritud liikuvusteenuseid sõidukitele, juhtidele, sõitjatele ja teistele asjaosalistele.

Kaart 4. ***Projektid, mis käsitlevad 5G levi piki peamisi transpordimarsruute***

Piki peamisi TEN-T koridore elluviidavad 5G-koridori projektid on hea näide CEFi eri valdkondade vahelise **sünergia** kohta. Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna raames toetatakse ka piiriülese digitaristu kasutuselevõttu, et i) kiirendada energia- ja transpordisektori digitaliseerimist, parandades koostalitlusvõimet ja standardimist (digiplatvormid) ning ii) luua avaliku ja erasektori partnerluse investeeringute positiivne mõjuring. 2022. aasta digiplatvormide projektikonkursi raames rahastati koordineerimis- ja toetusprojekti, millega valmistati ette Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna teise mitmeaastase tööprogrammi (2024–2027) raames kavandatavat projekti.

IV. CEFi reaktsioon hiljutisele kriisile

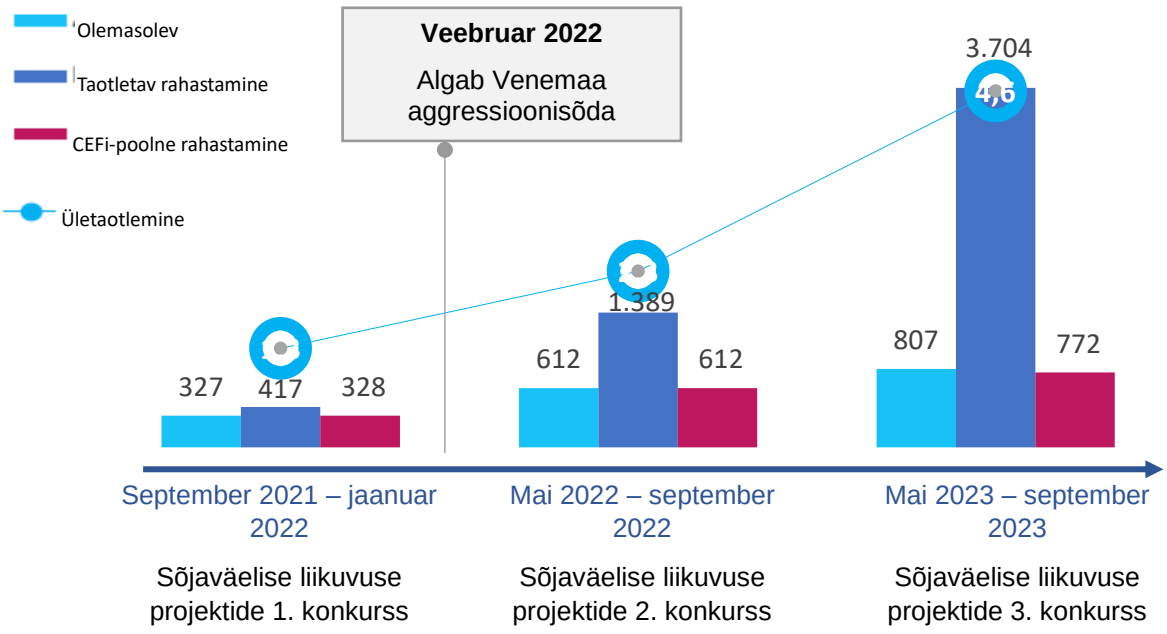
Viimastel aastatel on Euroopa ühendamise rahastu tõendanud oma paindlikkust reageerimisel ettenägematutele probleemidele ja kriisidele. Venemaa provotseerimata agressioonisõja tõttu taotlesid Ukraina ja Moldova ametlikku ühinemist CEFi programmiga (lepingud allkirjastati 9. mail ja 6. juunil 2023). See võimaldab nimetatud riikide abisaajatel esitada ise CEFi projektikonkurssidel toetusetaotlusi ja osaleda CEFi komitee koosolekutel vaatlejana. EL on

peatanud nende riikide rahalised toetused ELi programmidele seniks, kuni mõlemad riigid on sõjast tingitud rahalistes raskustes.

Transpordisektor

Pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse 2022. aasta veebruaris on **sõjaväelise liikuvuse** jaoks ette nähtud rahaliste vahendite eraldamist kiirendatud nii palju kui võimalik. Komisjon kiirendas 2021. aastal sõjaväelise liikuvuse projektide esimese konkursi (mis oli avatud taotluste esitamiseks kuni 2022. aasta jaanuarini) hindamist ja kuulutas seejärel välja kohe teise selleteemalise projektikonkursi 2022. aasta mais (kavandatust neli kuud varem). Ülejäänud eelarve rakendati võimalikult kiiresti, viimane projektikonkurss kuulutati välja 2023. aasta mais. Selle tulemusena kasutati 1,7 miljardi euro suurune sõjaväelise liikuvuse jaoks ette nähtud eelarve ära vaid kahe ja poole aastaga. Kolme projektikonkursi jooksul tõusis ületaotlemise määr pidevalt, alates 2021. aasta projektikonkursi 1,2-st kuni viimase, 2023. aasta projektikonkursi 4,7-ni, mis näitab ka kahesuguse kasutusega taristusse investeerimise vajaduse suurenemist.

Joonis 3. ***CEFi sõjaväelise liikuvuse rahastamise vajaduse areng (miljonites eurodes)***

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi paindlikkust tõendas ka selle kiire kohanemine kriitiliste vajadustega, mis tekkisid ELi välispiiridel Ukraina ja Moldovaga. Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi rahalistest vahenditest toetatakse algatust **„Solidaarsuskoridorid"** ja aidatakse kaasa alternatiivsete marsruutide loomisele kaupade veoks Ukrainasse ja Moldovasse ning neist riikidest välja pärast Ukraina sadamate blokeerimist. Kokku on Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammist (pärast 2022. ja 2023. aasta projektikonkursse) eraldatud ligikaudu 1,5 miljardit eurot projektidele, mille eesmärk on täiustada solidaarsuskoridore ning tagada Ukraina ja Moldova parem ühendus nende naabruses asuvate ELi liikmesriikidega (Poola, Slovakkia, Ungari, Rumeeniaga). Need projektid peaksid suurendama läbilaskevõimet ja juurdepääsu peamistele TEN-T maantee- ja raudteepiiripunktidele, laiendades ja uuendades taristut, parandades parkimisalasid,

ümberlaadimisrajatisi ja -seadmeid. Ukraina toetamine hõlmab ka projekte, mille eesmärk on arendada Ukrainas Euroopa standardile (UIC) vastavat rööpmelaiust, et parandada raudteeühendusi naabruses asuvate liikmesriikidega. Esimesed tulemused on juba kohapeal näha.

COVID-19 pandeemia ja Venemaa Ukraina-vastane agressioonisõda on põhjustanud suure inflatsiooni, ehitusmaterjalide hinna tõusu, tööjõu vähenemise ja tarneahelate häireid. See tähendas, et CEFi projektid vajasid kavandatud tegevuste elluviimiseks kiiret rahalist toetust. Muudeti mitmeaastast tööprogrammi, et oleks võimalik suunata kogu praeguse mitmeaastase finantsraamistiku raames kättesaadav eelarve Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi 2023. ja 2024. aasta projektikonkursside tarvis.

Energiasektor

COVID-19 pandeemia ja Venemaa sissetung Ukrainasse on mõjutanud ka CEFist rahastatavate energiaprojektide rakendamist energiahindade järsu tõusu, kulud märgatava kasvu ja taristuprojektide komponentide tarnete nappuse tõttu. See on põhjustanud mõne projekti puhul viivitusi, eelkõige seoses vajadusega rakendada alternatiivseid tehnilisi lahendusi ja leida lisarahastust.

2022. aasta mais võttis komisjon reaktsioonina Venemaa sissetungile vastu kava **„REPowerEU“**,[19] mille tulemusena võeti vastu mitu õigusakti, mille eesmärk on vähendada sõltuvust Venemaa fossiilkütustest, mitmekesistada gaasivarustusallikaid, vähendada energiatarbimist ja kiirendada taastuvate energiaallikate kasutuselevõttu.

Kuigi praegune Euroopa ühendamise rahastu määrus ja muudetud TEN-E määrus jõustusid enne kava „REPowerEU“, on need kooskõlas selle eesmärkidega. Alates 2013. aastast on Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi raames rahastatud projektid aidanud kaasa ELi energiaturu integreerimisele, tugevdades piiriüleseid ühendusi ja suurendades varustuskindlust. 2021., 2022. ja 2023. aastal eraldati toetusi gaasihoidlate valdkonna projektidele, mille eesmärk on lahendada gaasivarustuskindluse probleemid Kagu-Euroopas, mida Venemaa gaasitarnete katkestused mõjutavad kõige otsesemalt.

Muudetud TEN-E määrus välistab fossiilkütuste taristu kõlblikkuse ühishuviprojekti staatuse saamiseks ja lisab uued taristukategooriad, mis on süsinikuheite vähendamise seisukohast olulised, eelkõige vesinikuprojektid ja avamere elektrivõrgud. Piiriülesed taastuvenergiaprojektid aitavad kaasa taastuvenergia lisatootmisvõimsuste kulutõhusale kasutuselevõtule, mis aitab vähendada ELi sõltuvust fossiilkütustest.

Digisektor

Nagu on sätestatud digitaalvaldkonna ühishuviprojektide puhul, võib CEF aidata laiendada ja tugevdada digitaalset ühendatust ELi ja selle naaberriikide vahel. Projekt **„East West Gate“** (mida rahastati teise projektikonkursi raames) võimaldab pakkuda Ukrainale digiteenuseid ja suurendab otseselt suhtlusvõimalusi ja -võimsust nii Ukrainaga kui ka ELi riikide vahel.

Arvestades Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu ning konflikte ja ebastabiilsust Lähis-Idas, on hädavajalik suurendada **Euroopat Aasiaga ühendava digitaristu** vastupidavust ja

[19] Komisjoni 18. mai 2022. aasta teatis (2022) 230 final „Kava „REPowerEU““.

varuvõimsust. CEFist on juba rahastatud kolme kaablipaigaldusprojekti Arktika piirkonnas, nimelt projekte „Far North Fiber“, „Polar Connect“ ja „TUSASS CONNECT“. Need projektid on osa Arktika ühendatuse visioonist, mille tulemusena luuakse alternatiivne marsruut Euroopa ja Aasia vahel.

Mitmed Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna raames rahastatavad projektid parandavad digitaalset ühendatust kogu Euroopas ja naaberpiirkondades, sealhulgas Põhja-Aafrikas ja Ida-Euroopa riikides (Ukrainas ja Moldovas), kajastades ulatuslikumat geopoliitilist strateegiat, mille eesmärk on tugevdada Euroopa digitaalset vastupanuvõimet, soodustada majandusintegratsiooni ja edendada piirkondlikku stabiilsust. Suure läbilaskevõimega võrkude laiendamise ja digistandardite ühtlustamise kaudu toimib programm vastumeetmena välistele mõjutustele, kehtestades kontrolli kriitiliste digitaristute üle.

Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonnal on ka oluline osa alternatiivse digitaalse ühendatuse loomisel, sidevõrkude vastupidavuse tugevdamisel ja selliste marsruutide uurimisel, mis võimaldavad vältida traditsioonilisi ülekasutatud pudelikaelu, nagu Suessi kanal.

Viimase, kuid mitte vähem tähtsa asjana aitavad Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna ranged toetuskõlblikkuse nõuded, mis puudutavad projekti promootoreid ja kasutatavaid seadmeid, suurendada rahastatava kriitilise digitaalse sidetaristu turvalisust ja usaldusväärsust.

V. Eelarve seis ja edusammude hindamine

Praeguse mitmeaastase finantsraamistiku vahekokkuvõtte põhjal, mis valmis 2024. aastal, ei tehtud ühegi kolme sektori CEFi eelarves muudatusi. Eri valdkondlike programmide eelarves tehti siiski mõningaid muudatusi võrreldes õiguslikus aluses sätestatud võrdlussummadega, nagu on kirjeldatud allpool.

Selleks et muuta eraldatud CEFi rahalised vahendid ja toetatavad projektid nähtavamaks ja läbipaistvamaks, algatas CINEA 2023. aasta jaanuaris avaliku ülevaate andmise[20]. See ülevaade hõlmab kõiki CINEA hallatavaid projekte ja programme, sealhulgas neid, mida ta haldab Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi ja Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi jaoks. See töövahend võimaldab kõigil leida ajakohast teavet projektide, nende rahastamise ja abisaajate kohta ning andmeid visualiseerivaid jooniseid. CINEA on avaldanud ka kaks interaktiivset väljaannet, milles tutvustatakse programmi saavutusi alates 2014. aastast, üks Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi[21] ja

[20] CINEA Project Portfolio - Welcome | Sheet - Qlik Sense (europa.eu).
[21] Greener Transport Infrastructure for Europe 2014-2024: Building future-proof infrastructure thanks to the Connecting Europe Facility Transport.

teine Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi[22] kohta, ning eraldi väljaande Balti riikide elektrivõrkude sünkroniseerimise projekti[23] kohta.

Teave Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna eelarve jaotuse ja projektide kohta on kättesaadav HaDEA veebisaidil[24].

Lisateavet CEFi eelarve täitmise kohta leiab ka komisjoni tulemuslikkuse portaalist[25]. See teave põhineb programmi tulemuslikkuse aruannetel, mis esitatakse igal aastal iga programmi kohta.

Transpordisektor

Euroopa ühendamise rahastu **transpordiprogrammi** eelarvest on 250 miljonit eurot kasutatud kiibimääruse rahastamiseks. Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi eelarvest toetatakse ka lisahalduskulusid, mis tulenevad paketist „Eesmärk 55“, eelkõige algatustest „FuelEU Maritime“ ja „ReFuelEU Aviation“, ning hiljuti ka Euroopa Meresõiduohutuse Ametit käsitlevast muudetud määrusest ja ühtse Euroopa taeva 2+ määrusest.

Nagu eespool kirjeldatud, oli Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi eelarve 2021.–2024. aastaks ette ära jaotatud. Seni on eraldatud üle 21 miljardi euro, pärast 2021., 2022. ja 2023. aasta projektikonkursside raames valitud projektide allkirjastamist (10,5 miljardit eurot üldisest eelarvest, 9,3 miljardit eurot ühtekuuluvusfondi eelarvest) ja sõjaväelise liikuvuse projektide konkursside raames (kõik 1,7 miljardit eurot sõjaväelise liikuvuse jaoks ettenähtud eelarvest). See summa hõlmab ka 1,3 miljardit eurot, mis on eraldatud alternatiivkütuste taristuprojektidele AFIFi esimese projektikonkursi raames.

Ülejäänud CEFi eelarvelised vahendid eraldatakse 2024. aasta projektikonkursi ja AFIFi teise, käimasoleva projektikonkursi raames, mille eelarve on vastavalt 2,5 miljardit eurot ja 1 miljard eurot. 2024. aasta projektikonkurss lõppes 2025. aasta jaanuari lõpus ja praegu toimub projektide hindamine, samal ajal kui AFIFi teine, käimasolev projektikonkurss algatati 2024. aasta veebruaris ja kestab kuni 2026. aasta alguseni.

Käesoleva mitmeaastase finantsraamistiku esimesed toetuslepingud allkirjastati 2022. aastal pärast Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi esimese projektikonkursi algatamist 2021. aastal. Kuna uuringuprojektid kestavad kaks-kolm aastat ja ehitustööde projektid neli-viis aastat, on enamik Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi projekte veel algusjärgus. Praegu on pooleli üle 600 projekti. Ainult mõned väikesed projektid (23) on juba lõpetatud (nt alternatiivkütuste taristu, turvalised ja ohutud parkimisalad). Siiani kulgevad projektid ootuspäraselt ja kooskõlas asjaomaste toetuslepingutega. Võimalikud viivitused võivad tekkida alles lähiaastatel.

Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi raames on edukalt rakendatud põhimõtet „kasuta või kaota”. Kui projekti rakendamine viibib, kohandatakse selle ulatust ja

[22] Interconnected sustainable energy infrastructure for Europe 2014-2024: Building a future-proof European Energy network with the Connecting Europe Facility Energy.
[23] CEF Energy: instrumental funding to achieve the Baltic synchronisation with the Continental European Network.
[24] About Connecting Europe Facility - Digital - European Health and Digital Executive Agency.
[25] Connecting Europe Facility - Performance - European Commission.

vähendatakse vastavalt toetust. Eelarve tehakse seejärel kättesaadavaks uue („tagasimakse”) projektikonkursi raames.

Energiasektor

Euroopa ühendamise rahastu **energeetikaprogrammi** 2021.–2023. aasta kulukohustuste assigneeringute kogusumma oli algselt 2 397 miljonit eurot, sealhulgas 5,9 miljonit eurot tulusid, mis saadi eelmise CEFi (2014–2020) tagasinõudmiskorraldustest 2021. aastal[26].

Aastatel 2021–2024 ühishuviprojektide ja piiriüleste taastuvenergiaprojektide konkursside alusel eraldatud toetuste kogusumma oli 3 542 miljonit eurot, kusjuures 2024. aasta piiriüleste taastuvenergiaprojektide konkursid on veel pooleli.

430 miljonit eurot Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi 2023. aasta kulukohustuste assigneeringutest kanti üle Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammile. See näitab, et CEFi eelarvet kasutatakse kolme sektori vahel kõige tõhusamal viisil. 2023. aastal oli Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammist rahastatud projekte endiselt piiratud arv, millest mõned rakendati viivitusega. Samal ajal jaotati Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi eelarve ette ära ja ümberpaigutatud eelarvesummasid võidi kasutada Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi 2023. aasta projektikonkursi raames.

Ümberpaigutatud eelarvesummad tagastatakse Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammile alates 2025. aastast ja seda kavatsetakse kasutada järgnevatel aastatel, kuna energiataristu uute kategooriate (eelkõige avamerevõrgud ja vesinik) puhul on oodata suurt investeerimisvajadust. 2024. aasta CEFi ühishuviprojektide ja vastastikust huvi pakkuvate projektide konkursi tulemused kinnitasid seda: toetuste kogusumma on 1 250 miljonit eurot ning 41 valitud pakkumisest 24 on seotud avamerevõrkude ja vesinikuprojektidega (kokku 947 miljonit eurot ehk 76 % eraldatud rahalistest vahenditest).

Digisektor

Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna õiguslikus aluses sätestatud võrdlussummast 150 miljonit eurot kanti üle kiibimäärusele ja 110 miljonit eurot satelliitide abil tagatava vastupidavuse, ühenduvuse ja turvalisuse taristu (IRIS²) algatusele (ajavahemikuks 2024–2027).

Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna programmi rakendamise algus viibis mõnevõrra, kuna programmi vastuvõtmine hilines, programm oli uudne ja teatud teemad (nt 5G-süsteem ühendatud ja automatiseeritud liikuvuse jaoks) olid innovatiivsed. Seega hakati esimese projektikonkursi projekte ellu viima 2023. aasta jaanuaris, teise projektikonkursi projekte 2024. aasta alguses, kolmanda projektikonkursi projekte 2025. aasta alguses ja neljanda projektikonkursi projektid peaksid algama 2026. aasta alguses.

2021.–2023. aasta tööprogrammi raames korraldatud kolm projektikonkurssi järgisid kord aastas planeerimise põhimõtet, mille raames võeti vastu väga head eelarvelised kohustused,

[26] Vastavalt esimesele mitmeaastasele tööprogrammile 2021. aastal, C(2021) 5791 final, 6. august 2021: komisjoni rakendusotsus Euroopa ühendamise rahastu rahastamise kohta ja 2021.–2027. aasta tööprogrammi vastuvõtmise kohta.

mis olid kooskõlas rahaliste eraldistega, eelkõige strateegia „Global Gateways“ digitaalvaldkonna projektikonkursi raames esitatud merekaabliprojektide puhul.

Kuigi esimeste projektide tulemused selguvad alles alates 2025. aastast, võib praegust projektiportfelli pidada kavakohaseks. Pärast kolme esimest projektikonkurssi rahastatakse Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna raames praegu 117 projekti, mis hõlmavad selle peamisi teemasid, ning nende kogumaksumus ületab 640 miljonit eurot.

VI. Järeldused ja mitmeaastase finantsraamistiku ülejäänud perioodi väljavaated

Euroopa ühendamise rahastu **transpordiprogrammi** kogu eelarve eraldatakse 2025. aastal ja praeguse mitmeaastase finantsraamistiku raames ei ole kavandatud korraldada uusi projektikonkursse, välja arvatud juhul, kui projektide raames kasutamata jäänud rahalised vahendid osaliselt tagastatakse.

Kõik Euroopa ühendamise rahastu transpordiprogrammi projektikonkursside raames valitud projektid on ELi jaoks suure lisaväärtusega ja peaksid aitama kaasa TEN-T võrgu valmimisele. Samas on TEN-T võrgu investeerimisvajadused endiselt suured. Vastavalt TEN-T koordinaatorite 2024. aasta aprilli arvamusavaldusele[27] on TEN-T põhivõrgu ja laiendatud põhivõrgu valmimiseks vajalikud koguinvesteeringud järgmise 15 aasta jooksul 845 miljardit eurot. Selle arvu puhul on arvesse võetud kõiki uusi nõudeid, mis lisati TEN-T määruse läbivaatamise käigus. Ainuüksi suurima ELi lisaväärtusega projektide puhul on ülejäänud summa, mis tuleb investeerida, prognooside kohaselt umbes 210 miljardit eurot.

Praegune geopoliitiline olukord nõuab meilt võimalikult kiireid investeeringuid sõjaväelise liikuvuse projektidesse, mis suurendavad võimet ulatuslikult liigutada vägesid ja rasketehnikat lühikese etteteatamisajaga. Selliseid projekte tuleks rakendada liikmesriikide vahel kooskõlastatult, et võimaldada sujuvat piiriülest liikuvust.

Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi puhul jätkab komisjon kuni 2027. aastani ühishuviprojektide ja vastastikust huvi pakkuvate projektide ning piiriüleste taastuvenergiaprojektide konkursside korraldamist ning kogu eelarve peaks olema eraldatud programmi lõpuks. Euroopa ühendamise rahastu energeetikaprogrammi projektide suur ELi lisaväärtus tuleneb nende panusest energia siseturgude integreerimisse, energiavarustuskindlusesse ja energiasüsteemi süsinikuheite vähendamisse.

2025. aasta jaanuaris avaldatud investeerimisvajaduste uuringu[28] kohaselt ulatuvad piiriüleste elektriprojektide ja avamereühenduste investeerimisvajadused aastatel 2024–2040 kokku 130 miljardi euroni. **Piiriülesed taastuvenergiaprojektid** on tootmise ja nõudluse potentsiaali asümmeetria ärakasutamise seisukohast üliolulised ning need on juba praegu hädavajalikud liikmesriikidele, kus kõik võimalused riigisiseseks kasutuselevõtuks on ammendatud. ELi

[27] Connecting Europe, „A transport funding and financing that is adapted to the challenges ahead“, TEN-T Coordinators' Position Paper.

[28] Euroopa Komisjon, Energweetika peadirektoraat, Finesso, A., Kralli, A., Bene, C., Goodall, F. jt, *Investment needs of European energy infrastructure to enable a decarbonised economy – Final report*, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2025.

toetus on oluline selliste projektide elluviimisel, mis nõuavad suuri kapitalikulusid ning on keerukamad ja riskantsemad, näiteks seetõttu, et liikmesriikidel on raske sõlmida kulude ja tulude jagamise kokkuleppeid.

Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonna teine tööprogramm (2024–2027) tugineb esimese tööprogrammi (2021–2023) rakendamise tulemustele ja kogemustele ning digitaalse ühendatuse taristu valdkonna muutuvatele poliitilistele prioriteetidele. Euroopa ühendamise rahastu digitaalvaldkonnast jätkatakse eespool nimetatud magistraalühenduse ja 5Gga seotud teemade toetamist, tehes mõningaid kohandusi 5Gga seotud projektikonkursside puhul, mis on nüüd integreeritud „suuremahuliste 5G katseprojektide" alla (alates 4. projektikonkursist, mis kuulutati välja 22. oktoobril 2024).

2024.–2027. aastaks ette nähtud 865 miljoni euro suuruse eelarve kavandatud jaotuses on esikohal ELi piiriülese ühendatuse läbilaskevõime, vastupidavuse ja turvalisuse suurendamine, kusjuures 542 miljonit eurot on ette nähtud üleilmsete ühenduspunktide või merekaablite rahastamiseks. Teine prioriteet on jätkata tipptasemel ühendatuse kasutuselevõttu kõrgtehnoloogiliste ja innovaatiliste rakenduste jaoks, nähes ette 205 miljonit eurot 5G katseprojektidele. Liikmesriikidevaheliste piiriüleste kvantkommunikatsiooniühenduste kasutuselevõtuks on ette nähtud 90 miljonit eurot.

Käimas on **2021.–2027. aasta CEFi vahehindamine**, et analüüsida CEFi programmi põhjalikumalt. Tugiuuringuprojekti konkurss on välja kuulutatud ja 2024. aasta novembris avaldas komisjon „Seire- ja hindamisraamistiku" (SWD(2024) 276)[29].

[29] Komisjoni talituste töödokument „Euroopa ühendamise rahastu (2021–2027) seire- ja hindamisraamistik".